

ૐ શ્રી

વીર માનસિંહ

નાટકનાં ગાયનો.

રચી પ્રસિદ્ધ કરનાર

આપુલાત બી. નાયક.

મુંબઈ ગુજરાતી નાટક મંડળીના માસિક

કોરોનેશન થી મિટર—મુંબઈ.

પ્રતિ ૪ થી

પ્રત ૫૦૦૦

સર્વ હક રચી પ્રસિદ્ધ કરનારે સ્વાધીન

૧. સં ૧૯૮૪

ઈ. સ. ૧૯૨૮

શ્રી નટવ પ્રેસમાં શા ચુનીલાલ અમીચદ ઝવેરીએ છાપી
ટુંકાણું મં. ૧૯૨૮ રોડ, સંઘવી સદન, મુંબઈ નં. ૪

મૂલ્ય ૦-૪-૦

૨૪૩૪૫

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈ-રંગ
૧૩૩૫

રચી પ્રસિદ્ધ કરનાર:-બાપુલાલ બી. નાયક.

કોરોનેશન થીએટર-મુંબઈ

છાપનાર:-શા. ચુનીલાલ અમીચંદ ઝવેરી.

“શ્રી નટવર” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ-મુંબઈ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૪૩૪૫ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ વીર માનસિંહ-ગાયત્રી

વિષય ૭ - ૧ - ૨ - ૪

તે ઉપરાંત સામંતો, હરબારીઓ, લશ્કર, પ્રજાજન, વગેરે.

સ્રી પાત્રો

ચંદ્રા.....માનસિંહની પટરાણી.
 સુભદ્રા.....એક ઉત્તમ કુળની નિરાધાર રાજપુત
 બાળા, માનસિંહની રાણી.
 સુરંગી.....સુભદ્રાની સખી.
 મોંઘીબા.....એક હલકી ખવાસણ ભૂપેન્દ્રની પટરાણી
 સાધવી.....બુદ્ધેલ ખંડનાં જગીરદાર.
 નર્મદા.....જેષીની સ્રી.
 પાર્વતી... ..તેની પુત્રી, ધાયલ કવિની પ્રિયતમા
 તે ઉપરાંત સખીઓ, દાસીઓ, રાજપુત, વીરાંગનાઓ,
 કંચનીઓ વગેરે.

(૫)

નાટકની રૂપરેખા.

મંગળાચરણ વસ્તુ સૂચન.

પ્રવેશ ૧ લો

સ્થળ—ધારાનગરની જનાના દરબાર.

ખવાસણુ સાથે લગ્ન કરી, તેને પટરાણી પદે સ્થાપી ઉત્તમ કુળની રાજપૂતાણીઓને અન્યાય આપવા માટે શુદ્ધ રાજપૂતોએ ભૂપેન્દ્ર સાથે વ્યવહાર બંધ કરવાથી એઓ ઉપર વેર લેવા ખવાસણે ભૂપેન્દ્રરાજને ઉશ્કેરવા. અભિમાનથી છઠ્ઠી ગયેલી ખવાસણુ ખીજી સ્ત્રી ઓ પાસે ગુલામગીરી કરાવે છે. શુદ્ધ રાજપુત કન્યા સુભદ્રાની ટેક, વાલાધના રાજને લાખેલી પ્રેમ પત્રિકાની પોતાની સખીસાથે વાતચીત.

પ્રવેશ ૨ જો

સ્થળ—વાલાધનો રાજમહેલ.

રાજ માનસિંહ અને સામંતોનો સંકેત રાજ-રાણી વચ્ચે પ્રેમ અને ધર્મનો ટુંક વાદવિવાદ પ્રેમ કરતાં ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે એમ સમજાવી સુભદ્રાનું હરણ કરી લાવવા રાણીની સંમતિ મેળવી રાજ અને તેના અંગરક્ષક સામંતનું ધારાનગર તરફ પ્રયાણ.

પ્રવેશ ૩ જો

સ્થળ—ધારાનગરમાં સાઠમારીનો સભા મંડપ.

પિંજરામાં પૂરેલા વિકાળ સિંહનો કાન પકડી બહાર લાવી જે શિકાર કરે તેને શીરપાવ. કોઇની હિંમત ચાલતી નથી ધ્રુપા બેષમાં આવેલ વાલાધના રાજાએ સિંહને મારવો. સમ્રાટનો શીરપાવ રાજાએ નહિ લેતાં અંગ રક્ષકને આપવો. ખવાસણુ માટે રાજાએ તિરસ્કાર બર્યા શબ્દો બોલવાથી સભાનું ઉશ્કેરાવું સમ્રાટે સર્વને શાંત પાડવા.

(૬)

પ્રવેશ ૪ થો

સ્થળ-વાસાઈમાં રાજ જોષીનું ઘર.

જનપાતા વિદ્યાર્થી ધાયલ કવિનું જોષી પુત્રી ઉપર ધાયલ થયું તે અટકાવવા જોષીની ભયંકર ધમકી. ધાયલ કવિની શેલકા, પાછળથી ધાયલ જનપાતા મેળાપ

પ્રવેશ ૫ મા

સ્થળ-ધારાનગરમાં રણુવાસનો એક ભાગ.

સુમત્રા અને સુરંગીન રાજા અને સામંત દીવાલ ફેંદાવી થીય જાડીના ન્સેથી લઈ જવા. જવાસણે ઘોડેસ્વારોને તેમને પકડવા તેમની પાછળ મોકલવા.

પ્રવેશ ૬ હું

સ્થળ-ધારાનગર પાસે ગરાસીઆઓનું ગામડું.

પાછળ પટેલી ટુકડી સાથે ગરાસીઆઓની મદદથી યુદ્ધ કરી તેણે ઘોડાની મદદથી સુમત્રા અને સુરંગીન વાલામ મોકલાવી જેવાં પાછળથી રાજા અને સામંતનું વાલામ જવું.

ટૅબ્લો

(૭)

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ જો.

સ્થળ-વાલાઈનું ઉદ્યાન.

સુભદ્રાનાં લગ્ન માટે દાસીઓનો ઉમંગ. ચંદ્રરાણીની દ્રષ્ટિ.
સુભદ્રા અશુભ પગલાંના છે અને તેના કર્મમાં વેધવ્ય છે તેમજ
જો રાજ્યમાં તે વશે તે રાજ્યનો તેમજ પ્રજાના વિનાશ થાય એવી
અનાવરી પ્રપંચ ભરી ફાંટી ચંદ્ર રાણીના કહેવાથી જોષીએ અનાવી
છે તે રાજ્યના વકાફાર મંત્રી અને નગર શેઠ પામે વંચાવવા ચંદ્રરાણી
એ જોષીને માથેલવા

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ-લગ્ન મંડપ.

કુટુંબીની દપાકત જાણવી સામંતો તેમજ પ્રજાજન લગ્ન
અટકાવે છે, અને નવી રાણી સુભદ્રાને રાજ્યમાંથી દૂર કરવા
રાખેને કરજ પાડે છે, રાજની મનોદશા ક્રિમનંત કર્મનું પ્રદેશમાં
ચાલતું યુદ્ધ છેવટે ત્યાગ અને મૃત્યુ.

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ-રાજ જોષીનું ઘર.

ઘાયલ કવિ મરી ગયો છે, અને તે જૂત થઈ પાર્વતીના દેહમાં
પેટા છે, એવો ઢોંગ કરી જોષીને અનાવી ઘાયલ જોડાનો પરજીવાનો
નિશ્ચય, છેવટે તર્કટનું પુલ્લું પડવું, જોષીનું દિશ્કેરાવું. કાશી જા
વિદ્વાન થઈ આવી જોષી પુત્રી પરજીવાની ઘાયલ કવિની પ્રતિજ્ઞા.

(૮)

પ્રવેશ ૪ થો

સ્થળ-દેવીના મંદિર પાસેનો આશ્રમ.

ભુદેલખંડના જગીરદાર બાઇએ તેમની જગીરો જત થવાથી આશ્રમમાં બાળાઓને પવિત્ર શિક્ષણ આપવું. પાસેના રણમાં પાણી વગર તરફડતા સમ્રાટના પ્રાણને બચાવવા ઘોડેસ્વાર પાણી લેવા આવ્યો હતો, તેને સુભદ્રાએ સાફરીયા પાણીમાં લીંબુનો રસ નાખી મોકલાવેલ છે, એ સમાચાર સાંધી બાઇને સુભદ્રાએ કહેવા, તેટલામાં ભૂપેન્દ્રનું સંતાપતિ સાથે પોતાના પ્રાણ બચાવનારને બક્ષીસ આપવા આવવું. બાળાઓ, સુભદ્રા, અને સાંધી અને ભૂપેન્દ્ર વચ્ચે કેટલી અર્થ સૂચક ચર્ચા. સમ્રાટનું અત્યંત પ્રસન્ન થવું. અને કલ્યાણીના નામે ઓળખાતી સુભદ્રાને પ્રાણદાન માટે ઇચ્છિત માગવા કહેવું. પસંગે માગીશ એમ કહેવાથી સુભદ્રાને પુત્રી કહી પોતાના સિક્કાનો રૂપો લખી આપવો.

પ્રવેશ ૫ મો

સ્થળ-વાલાઇનું ઉદ્યાન.

સાહુકારીના દરબારમાં શીરપાવમાં આપેલા વસ્ત્રો સામંતે સુરંગીને ધારણ કરવા કહેવું. પ્રેમી જોડાનો પ્રેમ વિનોદ

પ્રવેશ ૬ ઠો

સ્થળ-બગીચો.

સુભદ્રાના ચિરહનો સંતાપ મટાડવા, અને રાજાને આનંદ વિલાસમાં લાવવા રાણીનાં પ્રયત્ન રાણીની નિરાશા. સ્નેહ ભંગ થયેલી રાણીના હૃદયની બળતરા, લડાઇના ખબર, મંદિરની સાંધી સાથે

(૯)

સુભદ્રાએ કલ્યાણી વેષે આવવું અને યુદ્ધિતથી રાણીની માનીતી દાસીની જગ્યાએ રહેવું રાજાએ યુદ્ધમાં જવું.

પ્રવેશ ૭ મો

સ્થળ-લડાઈનું મેદાન.

ધારાળા અને વાલાછાયાઓ વચ્ચે પ્રચંડ યુદ્ધ ભૂપેન્દ્ર અને રાજા વચ્ચે ધર્મયુદ્ધ. રાજાના ધર્મયુદ્ધ ઉપર સત્રાટે પ્રસન્ન થવું અને બળે વખત જીતી બચાવનાર સાથે સુલેહ કરવી. સેનાપતિની વિરોધતા-સુલેહની શરતો માટે સખત માગણી ન્યાય પ્રિય ધર્મી સત્રાટે બીન શરતે સુલેહ કરી સવારમાં કુચકરવા હુકમ આપવો.

પ્રવેશ ૮ મો

સ્થળ-વાલાઈનો રણવાસ.

સુભદ્રાને ધારાનગર મોકલાવી દેવા રાણીનો પ્રયત્ન, પતિદ્રોહી રાણીને દાસી વેષે સુભદ્રાનો શીટકાર.

સુલેહના સમાચાર સાંભળી રાણીનું નિરાશ થવું. રણવાસમાં રાજપૂત દાસીઓનો ખુલ્લી તલવારે પહેરો રખાવવા અને તેનાપર દેખરેખ રાખવા સુરંગીને સામંતે મોકલાવેલો સંદેશો.

પ્રવેશ ૯ મો

સ્થળ વાલાઈના રણવાસનો અંદરનો ભાગ.

પુરૂષ પોષાકમાં રાણીએ સત્રાટની છાવણીમાં જવા બહાર નીકળવું, દાસી વેષે સુભદ્રાએ અટકાવવાથી તેને ખંજર મારવું દેવીની શ્રેણીથી અદ્રશ્ય રીતે સત્રાટની આવી ધાયલ સુભદ્રાને ભોંયરા વાટે મંદિરમાં લઇ જવી. પાછળથી સેનાપતિએ આવી રાણીને પકડી જવું.

(૧૦)

અંક ૩ જે

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ—માનસિંહનો મહેલ.

માનસિંહની વિહ્વલ દશા, ચંદ્રરાણીને લેવા સામંત સાથે નટના વેષે ધારાનગર જવું.

પ્રવેશ ૨ જે

સ્થળ—ધારાનગરમાં ખવાસણનો મહેલ.

સમ્રાટના સુખેથી શત્રુ રાજના વખાણ સાંભળી ખવાસણનું ખીજવું અને રાણીને પતિ તરફ માન થયું. રાણીને લુંડી બનાવવા ખવાસણનો નિશ્ચય જોઈ રાણીનો ગભરાટ. ખવાસણ અને રાણી વચ્ચે ઝગડો. રાણીને ખુશી કરવા જનાની મહેલ આગળ દોર નાખી નટના ખેલ કરવાની ગોઠવણ. રાણીનો અત્યંત પશ્ચાતાપ

પ્રવેશ ૩ જે

સ્થળ—જેષીનું ઘર.

રમતારામ અને ધાયલ કવિનો સંકેતપાર્વતીને સંભળાવવો. સ્ત્રી વેષે રમતારામને કાશીના પંડિતની પુત્રી તે પોતાની સ્ત્રી છે એમ કહી જેષી મહારાજને સોંપી ધાયલ કવિનું બહાર જવું. જેષીના પુત્ર છેલશંકરનું પંડિત પુત્રી (રમતારામ) ઉપર મોહિત થઈ નસાડી લઈ જવું. પાછળથી ધાયલ કવિએ આવી પોતાની સ્ત્રી માગવી. બધાનો ગભરાટ. ધાયલકવિએ ઉસ્કેરાઈ ફરીયાદ કરવા જવાની ધમકી

આપવી, જોષીએ આખરે બચાવવા પંડિત પુત્રીને બદલે પોતાની પુત્રી પાર્વતીને ધાયલ કવિ સાથે પરણાવવી. વર-વધુને લઈ માતાજીના મંદિરે સર્વનું દર્શનાર્થે જવું.

પ્રવેશ ૪ થો

સ્થળ-જનાની મહેલનો પાછલો ભાગ.

નટની રમત, નટ વેષધરી રાજનું રાણીને જોઈ ઉશ્કેરાવું રાણીએ પતિને એળખવો. ખવાસણની શંકા રમતમાં કરાવી ખવાસણનું ચાલ્યા જવું. નટને લઈ ધારા છોડી જવા સામંતને રાજની આજ્ઞા. રાણીનો હૃદયદ્રાવક પશ્ચાત્તાપ. રાણીને વચન બાણના પ્રહારો, રાણીનું રૂદન. અપરાધ માટે સખ્તમાં સખ્ત શિક્ષા ભોગવવાની કમ્પુલાત, ખવાસણનું આવવું, રાજ-રાણી કેદ.

પ્રવેશ ૫ મો

સ્થળ-દેવી મંદિરનો આગલો ભાગ.

સ્ત્રી વેષે રમતારામ અને જોષી પુત્રની ગમ્મત. બેઠનું ખુલ્લું પડવું. જોષી મહારાજના મનનું સમાધાન, સુબદ્રાને સુરંગીનો મેળાપ સામંતનું લશ્કર લઈ ધારાનગર જવું. સાધ્વી માતાની સલાહ. દર્શન કરવા આવેલા જોષી પાસેથી સુબદ્રાની કુંડળીની ખટપટ ખુલ્લી થવી સર્વનું ધારાનગર તરફ પ્રયાણ.

પ્રવેશ ૬ ઠો.

સ્થળ—ધારાનગરનો દરબાર.

રાજનો ન્યાય. ખવાસણનો તિરસ્કાર. રાજએ તેની સ્થિતિનું જ્ઞાન કરાવવું બળાત્કારનાં લગ્ન તેમજ લગ્નના હક. રાજના અને

(૧૨)

ચક્રવર્તીના ધર્મની ચર્ચા. સમ્રાટનું શાન્ત થવું ખવાસણુવું ઉશ્કેરાવું.
પોતાને હલકી કહી કરેલા અપમાન માટે ન્યાય માગવો અને
સુભદ્રા સાથેનાં લગ્ન અટકાવી સમ્રાટની આખર હલકી પાડી તેની
સજા માટે સુભદ્રા સાથે સમ્રાટનાં લગ્ન કરવાની ખવાસણુની હક.
સુભદ્રાની સમ્રાટને વીનવણી અને પુત્રી કહેલીના સમ્રાટ બાપ છે
એમ કહી દેવીમંદિરના આશ્રમની યાદી આપી સિકકાવાળો રૂકો
ખતાવવો. જોષીના તર્કટનું ખુલ્લું થવું. તરસે તરફડતા પ્રાણ
ખચાવનાર પોતાની પુત્રી સુભદ્રાનો હાથ સમ્રાટે રાજાને સોંપવો અને
વાજતે ગાજતે જન જોડાવી વાલાઈ વિદાય કરવાની સમ્રાટની
દૃષ્ટિ. રાજા અને સમ્રાટ વચ્ચે મિત્રતા સાથે નાટકની પૂર્ણાહુતિ.

(૧૩)

ૐ શ્રી
પરમાત્માને નમઃ

વીર માનસિંહ

નાટકનાં ગાયનેા

મંગલાચરણ

ખાળાઓ—

રામ રટુ પ્રીતથી સીતાપતિ રામરટુ પ્રીતથી
ભક્ત વત્સલ પ્રભુ નાથ દયાળુ ઉર ધરો વિનતી—સીતા
ભીડ ભંજન ભયહારક સ્વામી
વિદ્ય વિદ્યારો અંતરયામી
કાર્ય સિદ્ધિ કરો આપ અમારી,
ફર કરો વિપત્તિ—સીતા

ખાળાઓ—

૨

જય જય ગરવી ગુજરાત, અમારી જય ગરવી ગુજરાત
દ્વીપે અરુણ પ્રભાત, અમારી જય ગરવી ગુજરાત.
ધ્વજ પ્રકાશશે અળળ કસુંબી, પ્રેમ શૌર્ય અંકિત;
તું ભણુવ ભણુવ નિજ સંતતિ સહુને, પ્રેમ ભક્તિની રીત;
ઉંચી તુજ સુંદર જાત—અમારી

ઉત્તરમાં અંબા માત, પુરવમાં કાળી માત,
છે દક્ષિણ દિશમાં કરંત રક્ષા, કુંતેશ્વર મહાદેવ;
ને સોમનાથ ને દ્વારકેશ, એ પશ્ચિમ કેરા દેવ.

છે સહાય મા સાક્ષાત—અમારી

નદી તાપી નર્મદા જોઈ, મહી ને ખીજી પણ હોય,
વળી જોઈ સુભટના જુદા, રમણ ને રતનાગર સાગર;
પર્વત ઉપરથી વીર પૂર્વજો, દે આશીષ જયકર,
સંપ રહોયે સહુ જાત-અમારી૦

તે અણહીલવાડના રંગ, તે સિદ્ધરાજ જયસિંગ,
તે રંગ થકી પણ અધિક સરસ, રંગ થશે સત્વરે માત;
શુભ શુકન દીસે મધ્યાન્હ શોભશે વીતી ગઈ છે રાત,
જન ધુમે નર્મદા સાથ અમારી૦
(કવિ નર્મદ)

ગ્રાંધી—

૩

આવો મારા દિલ ચમનના ખુલખુલ પ્રિય આવોને
હારે મુરઝાય આ દિલ પ્રીતથી ખીલાવોને —આવો૦

અસહ્ય ત્રાસમાં તરફડી જળ વીણુ માછલી જેમ,
જે ઘડીના વિયોગમાં તલપું હું પણ તેમ;
વારૂ પર તમ પર મન વારી આંખોના
રોગન જીવન જતન આવોને—આવો૦

સુભદ્રા—

૪

મિથ્યા અભિમાન ધારે શું માનવી, મિથ્યા અભિમાન ધારે,
પાંદડું ન હાલે પ્રભુ વિના હું પદના મઢમાં;
ખાલી મૂરખ મરડાયે-મિથ્યા૦

પાપ પુણ્ય પેલે ભયે ક્યા ક્યો જે જે
ભોમવીયે આ ભવ મહીં કમે કમે તે તે;
પુણ્યનું ફળ ધન રહાયખી, ઉપજાવે અતિ સુખ.

પુરણ થયે આવે પછી, પાપ તણું કુળ દુઃખ.
 વૈભવના મહામાં છકીને બને અંધ દીનપર ત્રાસ વર્તાવે;
 નીતિધર્મ પુણ્યને વિસારે પણ પાપ કુળ દુઃખ જ્યારે આવે
 પટકાય પાપી ત્યારે પામરજન પીડાયે.

પાપ દુઃખ ભારે—મિથ્યા૦

સુભદ્રા—

૫

દાદ મારી લેશે દીનદયાળુરે, મહેર કરશે માધવ એ માયાળુ.
 રાખી દ્રૌપદીની લાજ, જેણે ભઠતોને કાજ;
 ગાયો ચારી કીધું છે ગોવાળુ —દાદ૦
 ધ્રુવજીને તાર્યા પ્રહ્લાદજી ઉગાર્યા,
 ગિરધારી પ્રજવાસીઓ બચાવ્યા; મને એનો આધાર,
 કબ્જ હશે કિરતાર, મારો કૃષ્ણ અનંત ઠરણાળુ—દાદ૦

ચંદ્રબા—

૬

કુમુદી કરમાય સદા
 શશિને નિરખ્યા વિના
 પિયુ વિષુ પ્યારી પીડાય
 જલ વિષુ મીન જીવે ના વિષુ પ્રાણુ ના રહેતન.
 તેમ આ વિરહજી મુંઝાય —કુમુદી૦

૭

માનસિંહ—પ્રેમ સરોવરમાં પ્રિયે, પ્રેમ લહેર ભરપુર;
 હંસહંસી પ્રેમી-મુગલ, તરે બની મશગુલ.

ચંદ્રબા—પ્રેમી પ્યારાં પંખીડા,
 સાહેલીઓ—થાય જરાય ન દૂર,
 ચંદ્રબા—પ્રેમી પ્રેમ થકી જીવે,
 માનસિંહ—પ્રેમ પ્રાણુનું નર.

ચંદ્રખા—

૮

પ્રિયે લખું કે શું લખું, ક્યાં હજાર વિચાર;
 ધ્વનિ થયો અંતર થકી મારા પ્રાણાધાર.
 + + +
 જોલાવી કહી પ્રિયતમા, સ્વપ્નામાં દઈ હાથ;
 વરી ચુકી હું ત્યારથી, માનસિંહ મહારાજ.
 + + +
 હલકી પરણાવે મને, ધારાળાની સાથ;
 ધારાના રણુવાસમાં બહારે આવો નાથ,
 + + +
 અળખા હું પરવશ પડી, સુભદ્રા ક્ષત્રિય જાત;
 સિંહ મને ઉગારશે, પ્રેરે અંખામાત.

ચંદ્રખા—

૯

માણું એક પ્રણય તંબારેરે,
 અન્ય ન હાવો અમારેરે. —માણું ૦
 અલંકાર કે ધન ના જોઈએ,
 વિલાસ વર્ધભવ પર ના મોહીએ;
 સદા અમી નજરે નિહાળોરે. —માણું ૦

ઘાયલ—

૧૦

ઘાયલના છે ભોગ ! કેઈ ઘાયલ થાશે નહીં;
 જખરો વળગે રોગ, જીવ લેતાં છુટકો કરે.
 + + +
 ઘાયલને નહીં જાન, ખાન પાન લાવે નહીં;
 નહીં શુદ્ધિ કે સાન, મુઆ છીએ કે જીવતા.
 + + +
 ઘાયલને છે રંગ, ઘાયલ છે શાહ ગાહશાહ !
 જીવે જીવન જંગ, જો સામે ઘાયલ મળે.

પાર્વતી—

૧૧

બહેલા આવજો વાલીડા, બહેલા આવજોજી;
 રૂઠા કહાવજો સંદેશા રૂડા કહાવજોજી;
 ઢાકાની બીણી મલમલ, દેશી રંગે રંગાવજોજી;

ચમકંતી તારા ટીપકી, ટંકાવનેજ.
 ચુડી હાથીદંત તણી કેરાવનેજ,
 કીનખાખ ચોળીએ ધુધરીએ મૂકાવનેજ;
 માગ્યું લાવીને રંગીલા રીઝાવનેજ.—ઠંડેલાં

સખીઓ—

૧૨

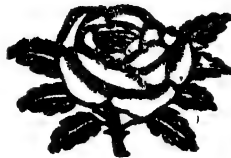
આંખલડીમાં મહન તણી આ ભરી ખુમારી ભારી છે,
 ઘયલ કરનારી લોગીને આ તો નયન કટારી છે;
 રૂમઝુમ રૂમઝુમ આલ ચટકતી મન હરનારી તારી છે.
 —આંખલડીં

મોહક મૂર્તિ મહથી ઝરતી, મન વશ કરતી ખ્યારી છે,
 સુભદ્રા—જરેતું ઠગારી તું ધુતારી તું તારી ફેક
 લવારી છે;
 સખીયો—આ જીવાનીની ખીમારી છે. —આંખલડીં

સુભદ્રા—

૧૩

હલકી નાર જરે તું, સતાવે શું મુજને તું
 ડુબાવ્યું તેં કુળનું નામ, જીવે શું મરી જાતું;
 મહમાં અંધ બનીને તેં તો કાળો કેર ઘણો વર્તીવ્યો;
 રાજ ભલા ઉચા મનનાને, પરવશ કરી તેં બહુ નચાવ્યો
 અખખાના પ્રત ભંગ કરાવ્યા,
 જાત ભાઈના લોહી રેડાવ્યા;
 કાળ મુખી છે તુજને શુ, લાખવાર છે શુશ્રુષુ

અંક ૨ જો.

સખીઓ—

૧૪

આવો આંવો પ્રિય સખીઓ આવો,
 સાથે સાથે સહુ સામગ્રી લાવો. —આવો૦
 કુલ ચુંટી સુત ગુંથી હાર ગજરાવેણી બનાવો,
 નવનવા અલંકાર સજાવી નવી રાણીને રીઝાવો—આવો૦

કંચનીઓ—

૧૫

જળ ભરવા કેમ જાઉં, આ છેલ મને સતાવે;
 એ પુઠે પુઠે આવે, વળી સાન કરી બોલાવે—આ છેલ૦
 મારગડો રોડી ઉભોરે, છણકો નવ ગણકારે;
 છેડ નહારી કરે એ છેકેલો, નિર્લજ નેણ નચાવે—આ છેલ૦
 તરછોડી આગળ ચાલુ ત્યાં, વેધક વેણ વગાડે;
 રીસ ઠરૂં પણહુસી જવાયે, મનહરમન લલચાવે—આ છેલ૦

૧૬

પાર્વતી—ઘેઢી કરી. મને તેં તો બાવલીઆ.

નાચુક નારીના ન્હાના નાવલીઆ—ઘેઢી૦
 બાવો ઉભો બારણે, છુટા મેહ્યા કેશ;
 લજુત અંગે ઓપતી, સુંદર શોભે વેશ.
 મ્હારી આંખોના પ્યારા તારલીયા—ઘેઢી૦

ધાયલ—અમૃતથી પણ મીઠ છે, વ્હાલી તારાં વેણ.

જોગીને ભોગી કરે, આ અણીયાળાં નેણ.

પાર્વતી—વાયા વસંતના વ્હાલા વાવલીયા—ઘેઢી૦

બહાલો શીયળ ધર્મ સાચવેરે બહેન,
 એજ ધર્મ આપણા ઉદ્ધારનારેરે બહેન —બહાલો
 મોંઘો માનવ દેહ આવીયેરે બહેન;
 સત્ય નીતિ ધર્મથી અજવાળજેરે બહેન —બહાલો
 સતીના મહીમા શ્રેષ્ઠ છે, દેવ અસુર પણ ગાય;
 સતી પતિ પદ સેવે સદા, કષ્ટ ન પામે કદાચ.
 પતિવ્રત હીરો જાળવે, ગૃહ લક્ષ્મી ગુણવાન
 સંતતી સારી પામતી, પ્રભુને એ પ્રિય પ્રાણ
 નારી તણા ધર્મ સહુ જાણજેરે બહેન,
 પાળીને ઉભય કુળ તારજેરે બહેન;
 એજ ધર્મ આપણા ઉદ્ધારનારે બહેન —બહાલો

હિંદ ભૂમિ છે માત અમારી, પ્રભુ અમારો તાત,
 માનવ જાત વસે આલમ તે, બધા અમારા બ્રાત.
 પ્રજા અને રાજા છે બન્ને, એક એકના દાસ,
 ધર્મ ભૂલે રાજા રૈયત તો નક્કી થાય વિનાશ.
 જૂદમ તો ઝાઝા દિવસ, સાંખી પ્રભુ શકતો નથી,
 અન્યાયથી જે રાજ્ય કરતો, રાય એ ટકતો નથી;
 માની પ્રજાને તુચ્છ જે, નૃપ ગર્વથી કુલાય છે,

તે જાણતો નથી ઝાઝી કીડી, સાપ તાણી જાય છે.
આંખ ઉઘાડી જુઓ રાજવી! કેણુ રંક ને રાય ?
માટીની કાયા છે સહુની. માટીમાંજ સમાય.

ખાળાઓ—

૧૯

તમારૂં તમને મુખારક, અમારૂં અમને સારૂં છે;
જેવું હોય તેવું પણ અમારૂં, તમથી ખ્યારૂં છે—તમારૂં
મીઠા જળની માછલી, ખારા જળમાં જાય મરી;
સાગર જીવ જીવે સાગરે, ભલે નીર ખારૂં છે—તમારૂં
દીપક તેજ અધિક સૂરજથી, પતંગની નજરે;
સૂરજથી ન રીઝે એ, ભલે દીપમાં બળનારૂં છે—તમારૂં
દેશ અમારો ધર્મ અમારો, જે જે અમારૂં છે;
અમારૂં એટલું અમને ંહાલું, બીજું અકારૂં છે—તમારૂં

સુરંઝી—

૨૦

અમે તો પ્રેમનો પોષાક પહેયોં રે ખ્યારો,
સાંકળ રનેહની કંઠે ધારી પ્રીતિનાં પટકુળ.
નેહ તણી આ નથની પહેરી એ શણગાર અમુદ્ય,
કદીએ કરીએ નવ ન્યારો—અમે
પ્રેમ અમારો પરમેશ્વર ને પ્રેમ અમારો નાથ,
અંતર નહીં પીયુ પીમા પ્રેમમાં, પ્રેમ નાવમાં સાથ:
તરીશુ આ ભવજળ ખારો—અમે

સુરંગી—

૨૧

ધીમે ધીમે ચાલ ચાંદ્રીયા ધીમે ધીમે;
 લાંબાવજે આ માઝમ રાત, શીતળીઆ ધીમે ધીમે.
 દિન ઘણેરે આવીયા, કંથ વિદેશી ઘેર,
 અમૃત ઘડી વધારજે, નેજે કરતો ઝેર;
 વધુ શું કહું મુખે વાત, વીરલીયા ધીમે ધીમે.

ચંદ્રખા—

૨૨

સુંદર સ્વામી સુખથી ઝુલાવું મમ પ્રાણ હી ડાળે
 વિવિધ કુલોની બીછાવી મેં શૈયા;
 ચંદન અત્તર સુવાસે ચિત્ત ચંચળ ડાલે,
 મનહર મુખ મધુર મલકાયે
 લોચન મદલર નેઈ મન માડું આ મોડે —સુંદર૦

ચંદ્રખા—

૨૩

ખ્યાલા પીયો પીયો પ્રેમના રંગીલા ખ્યારા રે,
 સ્વાદે મીઠા મીઠા એ સ્વાદે મીઠા મીઠા;
 લાગશે નણુંદ વીરા બહારારે —ખ્યાલા૦
 દ્રાક્ષ મીઠીનો અઠ્ઠ ઉતાર્યો, પ્રીતિ રસે મેળવ્યો;
 જુગતે જતને રંગ બેઠો મળનો, રે રંગ બેઠો મળનો.
 ખ્યારી તણા દિલનો આખો લહેરી લાલારે —ખ્યાલા૦

સુભદ્રા—

૨૪

છે નાર કુલટાનો ક્યાંહી ન છુટકારો,
આવી મતિ શું નીચ ધારો વિસારો (૨)

ક્યાંહી ન છુટકારો—છે નાર૦

ભૂત્રી જે ભરથારને, પર નરને ચાહ્યે;
સુખ સંતતી ધન ખોઈને, નરકે એ જાએ;
શાને બગાડો જન્મારો સુધારો સુધારો —ક્યાંહી
જે ઘરમાંહી હોય છે, પતિ પત્નીને પ્રેમ,
વધતી લક્ષ્મી પળપળે, થાય કુશળને શ્રેમ;
આવ્યો માનવ દેહ સારો વિચારો....ક્યાંહી૦

અંક ૩ બે.

ચંદ્રબા—

૨૫

બળું હું પાપ અગારે નથી શાન્તિ નથી શાન્તિ,
હબાઉં દુઃખના ભારે નથી શાન્તિ નથી શાન્તિ.
તજીને પંથ કુલવાડી ગઈ બાવળ તણી ઝાડી,
ભોંકાયા કંટકો કારી નથી શાન્તિ નથી શાન્તિ;
ડગી ગઈરે પતિ વ્રતથી થઈ છું બ્રૂટ હું મનથી.
હરાઈ હાય આ જીવગી, નથી શાન્તિ નથી શાન્તિ

પાર્વતી—

૨૬

મારા બહાલા પિતાએ, મન માન્યો સ્વામી શોધાવીએ,
મારી બહાત્રી માતાએ, ગુણવંત કંથ વધાવીયો—મારા૦
મારો સસરો છે સારો કીમતી ઘરેણું લાવીએ;
જહાવો કંથ કોડીલો રૂપાળો, મારે મન ભાવીએ —મારા૦

સુભદ્રા—

૧૭

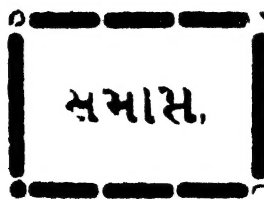
વચન આપ પાળજો, નીતિને સંભાળજો —વચન૦
 મંદિર આશ્રમ આવીયા પીધાં સાકર નીર,
 શિકકે દઇ પુત્રી કહી, ભૂલ્યા શુ ભડવીર ?
 લેખ આ નિહાળ જો—વચન૦

અશુભ પગલાંની ઠરી, ભરમાયા શિરતાજ;
 તકંટ જોધીએ કર્યું, પુછી જુઓ મહારાજ !
 હેમ સહુએ ટાળજો—વચન૦

સર્વે—

૨૮

આનંદ આનંદ આજ થયો અતિ મહેર કરી પ્રભુએ પ્રેમથી.
 ટેક પળાવીને ધમં નિભાવ્યો છે ખેદ ટળ્યો મનથી—આનંદ૦
 સંપ સજીવીને તાત ઉદ્ધારો માતૃભૂમિ ભારતી,
 સંકટ હરીને ધનધાન સુખ આરોગ્ય વિજય રામ આપો રહેમથી-આ

જાહેર ખપર.

નામ લખેલા પુસ્તકો મુખ્ય ગુજરાતી નાટક મંડળીના જમાં મુ
હોય ત્યાંથી રોકડી કીમતે મળશે વી.પી.થી મોકલવામાં આવશે ન

૧ સૌભગ્ય-સુંદરી.	૩૭ સંગતનો રંગ
૨ વિક્રમ ચરિત્ર.	૩૮ દાગે હસગત.
૩ દામલતા	૩૯ નેક અંજન.
૪ મધુ-અંસરી	૪૦ જુગલ જુગારી.
૫ સુધા-ચંદ્ર	૪૧ નંદઅત્રીસી
૬ રત્નહ-સંગિતા.	૪૨ નવલશા હીરજી.
૭ મેઘ-માદિની	૪૩ ચંદ્રમાગા.
૮ આનંદ-લહરી	૪૪ વસંત-પ્રભા
૯ પ્રતાપ-લક્ષ્મી	૪૫ સંગતના કુળ.
૧૦ કુલીન કાન્તા.	૪૬ વિશ્વલીલા.
૧૧ હનિશ્ચંદ્ર	૪૭ તિલકમે વલ્લભ.
૧૨ કનક-તાગ	૪૮ કૃષ્ણ ચરિત્ર.
૧૩ કુંદ્યાળા	૪૯ દેવન્યા.
૧૪ ચંદા ૧૫ રાજ-બીજ.	૫૦ નરસ-કુસુમ.
૧૬ મેવાડનો પ્રતાપીચંદ.	૫૧ આનંદ ને ગુવ.
૧૭ દુઃખી ભાગ્ય બહેન.	૫૨ ગમ-ગતન
૧૮ પ્રેમકળા	૫૩ શકુ તલા
૧૯ માનસિંહ અભયસિંહ.	૫૪ ભદ્રમ.મિતી
૨૦ મુળાજી સાલંકી.	૫૫ વિમળા
૨૧ સુંદર-વેળી	૫૬ હોંસીલી હીર.
૨૨ રસીક-મણી	૫૭ શ્રી દેવ
૨૩ આનંદ	૫૮ કનક-કિશોરી.
૨૪ રામ ચરિત્ર	૫૯ ગુમાન-તારા.
૨૫ જયગાથ	૬૦ નાગમતિ
૨૬ પુષ્પમંન-પુષ્પાવતી	૬૧ જાહરી અંગુસ્તરી
૨૭ નૃસિંહાવતાર	૬૨ સાભાગના સિંહ.
૨૮ તિલક કુમાર.	૬૩ સામ્ય લક્ષ્મણા
૨૯ કૃષ્ણ ધેન્ના.	૬૪ ભારત સંતાન.
૩૦ વીર મંડળ.	૬૫ વીર માનસિંહ
૩૧ મોદિની.	૬૬ નૃજહાન
૩૨ જહાંગીર શાહ જોહર	૬૭ કુમળી કળી.
૩૩ અજય કુમારી.	૬૮ જમાનાને રંગ.
૩૪ નળ-દમયંતી	૬૯ રાષ્ટ્રનો પર્વત.
૩૫ લલિતા દુઃખ દર્શક	૭૦ કોલેગની કન્યા.
૩૬ લક્ષ્મણપતિના રમાય	૭૧ કાશ્મીરનું પભાત

